

RINDI

Nr 3 • 2005

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 25 • 2005 • Nr 3

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby

Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby

Marita Westerlind, Skolan, Grötlingbo, 620 11 Havdhem

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar fr.o.m 2006 150 kr/år för den som bor i Sverige, 250 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt postgiro) eller genom att prenumerera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 75 kr/år.

Föreningens postgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde	tel 0498-27 42 66
Sekr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Kerstin Gahne, Bertels 129, Stenkumla, 621 95 Visby	tel 0498-26 21 44
	Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
	Fabian Mebus, Väskinds, Väskinde, 621 72 Visby	tel 0498-21 36 03
	Barbro Pettersson, Sigdes, Burs, 620 13 Stånga	tel 0498-48 30 04

Omslagsbilden: Timjansnyltrot *Orobanche alba* vid Ölbäck, Endre. Foto: S. Hedgren, 2 juli 2005.

Timjansnyltrot, *Orobanche alba*, på Gotland 1998

STIG HÖGSTRÖM

Våren och försommaren 1998 var ganska nederbördsrik, vilket är fördelaktigt för växter på torrbackar och alvarmarker. En sådan art är timjansnyltroten *Orobanche alba* som bland annat därför varierar i antal mellan olika år. Jag beslöt att inventera de kända växtplatserna för arten för att se dess status ett förmodat gynnsamt år.

Tidigare resultat

Under årens lopp har elva växtplatser för timjansnyltrot rapporterats från Gotland, inklusive två nya lokaler upptäckta 2001 resp. 2005.

Upptäcktsår och lokal	Upptäckare	Källa
1841 Kräklingbo, Torsburgen	J. W. Zetterstedt	Fries 1843
1903 Fårö, Gotska Sandön	C. O. Norén	Norén 1903
1907 Hejdeby, Hejdebyhällar	H. Hesselman	Hesselman 1907
1907 Endre, Ölbäck	T. Lange	Hesselman 1907
1945 Hangvar, Staursmyr	G. Fåhræus, B. Pettersson	Rosvall 1979
1977 Stenkyrka, Bjers	Torgny Rosvall	Rosvall 1979
1988 Hejnum, Sankt Olofshamn	Stig Högström	Petersson 1989
1988 Hejnum, Skräddarstajnen	Magdalena Agestam	Petersson 1989
1994 Hangvar, SO Stora Häftings	Thomas och Signe Karlsson	Petersson 2002
2001 Rute, NO Galtmyr	Jörgen Petersson	Petersson 2002
2005 Bunge, SV Ojnaremyr	Jörgen Petersson	muntl. medd.

Inventeringen 1998

Jag besökte alla då kända lokaler utom Sandön och fann arten på fem av de åtta besökta platserna. Jag hittade inga exemplar vid Bjers och de två små lokalerna i Hejnum. Antalet timjansnyltrot på de fem lokalerna blev cirka 1400 exemplar.

Torsburgen

Efter den stora skogsbranden på Torsburgen 1992 försvann arten somrarna 1993–1997, då Sven Spjut (pers. medd.) sökte efter den varje år utan att finna något exemplar på fem små dellokaler som han kände till. 1998 uppenbarade den sig igen med 29 exemplar sammanlagt på tre av lokalerna. Även backtimjan *Thymus serpyllum* blommade riktigt bra detta år efter att ha haft en svag förekomst efter branden. En timjansnyltrot mätte i höjd 26 cm, vilket visade sig vara det högsta exemplaret denna sommar (tabell 1).

Frökapslar

Under hösten 2004 sökte och fick jag tillstånd av Länsstyrelsen i Gotlands län att insamla några frökapslar av arten för att kunna studera dess fröreserver. Den 8 oktober samma år insamlade jag fyra kapslar med hjälp av den observante Arne Pettersson. Vid mognaden spricker kapslarna upp, så det gällde att hitta ännu intakta kapslar. Två sådana påträffades, i vilka jag vid hemkomsten kunde räkna 826 och 844 mycket små, dunlätta frön, uttömda på ett rutpapper. Omräknat på Torsburgens timjansnyltrötter 1998 gör detta omkring 200 000 frön, som producerats denna sommar. Det gör det lättare att förstå hur arten har kunnat hålla sig kvar på platsen sedan upptäckten 1841 (J. W. Zetterstedt) och återupptäckten 1977 (T. Rosvall).

Fröna uppges kunna ligga länge i marken tills lämpliga gröningsbetingelser inträffar (Nilsson & Gustafsson 1979).

Hejdebyhällar

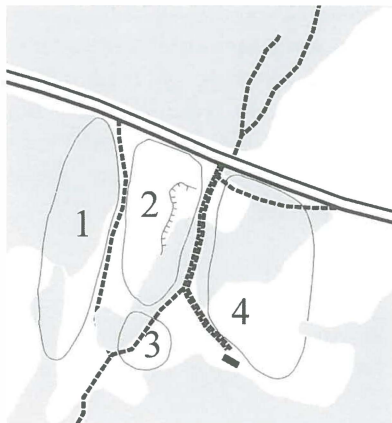
Torgny Rosvall (1979) gjorde en noggrann kartläggning av arten 1977 och fann då cirka 80 exemplar på sex dellokaler. Sommaren 1998 fann jag sammanlagt 247 exemplar, fördelade på flera smålokaler. Stenbrytning pågår i stor skala till det asfaltverk som ligger där, vilket troligen har drabbat några av de tidigare dellokalerna. År 1907 förekom ”uppmot ett tusental individ” (Hesselman 1907).

Ölbäck

Inventeringsåret, 1998, uppnåddes 1073 exemplar, vilket är det högsta antal som noterats där. På en kartskiss (figur 2) visas fördelningen på fyra stora delområden. Jag gjorde en noggrann räkning även 1994, då jag nådde 732 exemplar. Resultaten kan jämföras med Torgny Rosvalls inventeringar på 1970-talet, då som mest noterades drygt 400 exemplar. Då är att märka att inventeringen 1994 genomfördes med uppspända linor och räkning i smala korridorer, således mer tidseffektivt än 1998, då mycket tid också ägnades åt identifiering och insamling av följearter (kärleväxter, mossor, lavar och svampar).

För att markera att en snyltrot var räknad tryckte jag ned en orange pappersbit (cirka 3 × 3 cm) invid växten. Efter 14 timmar hade 80 % av slutsumman snyltrötter påträffats, efter 19 timmar 90 % och efter 38 timmar 100 %.

Den 27 augusti 1998 gjorde jag en grov översikt av växter i snyltrötternas omedelbara närhet (0–5 cm). Jag fann då på drygt 300 kontroller att backtimjan fanns vid 44 % av snyltrötterna, islandslav *Cetraria islandica* vid 18 %, olika mossor vid 10 %, fårsvingel

Figur 2. Kartskiss över Ölbäck, Endre, med fyra olika områden utmärkta, där timjansnylroten förekom 1998. Utbredningsarealen för snyltrötterna har beräknats till cirka 20 hektar. Den dubbelstreckade vägen är väg 631 från Visby förbi Endre. Övriga markerade vägar är mindre körvägar.

Område 1		66 ex. timjansnylrot
Område 2	725 ex.	
varav åsen	658 ex.	
grustag i norr	38 ex.	
grustag i söder	29 ex.	
Område 3		229 ex.
varav "bunkerstigen"	70 ex.	
"tvärvägen"	112 ex.	
alvret i söder	47 ex.	
Område 4		53 ex.
varav P-plasen i norr	28 ex.	
söder därom	19 ex.	
alvret i sydost	6 ex.	

Några inventeringar i Ölbäcksområdet. Antal exemplar fördelade på olika områden.

	T. Rosvall (Rosvall 1979)			S. Högström	
	1976	1977	1978	1994	1998
Norr (område 1 och 2)	40	50	>300	626	791
Söder (område 3)	2	60	80	34	229
Öster (område 4)	2	13	27	72	53
Totalt	44	123	>407	732	1073

Festuca ovina vid 8 %, ljung *Calluna vulgaris* (mest döda bestånd) 7 % och bar mark 8 %.

Följearter

Jag antecknade cirka 90 kärlväxter i området och jag insamlade och fick artbestämda cirka 50 svamparter. Bland kärlväxterna är det torrmarksarter som trivs på kalk som dominerar, t.ex. hylsnejlika *Petrorhagia prolifera*, kalknarv *Arenaria gothica*, kantig fetknopp *Sedum sexangulare*, luddvedel *Oxytropis pilosa*, gotlandssolvända *Fumana procumbens*, praktbrunört *Prunella grandiflora*, bergskrabba *Globularia vulgaris*, blåmunkar *Jasione*

montana, spenslig ullört *Logfia minima*, och liten sandlilja *Anthericum ramosum*. Bland svamparna fanns rödlistade arter som stornopping *Entoloma griseocyaneum*, grönnpopping *E. incanum*, slät taggsvamp *Sarcodon leucopus*, och sträv jordstjärna *Geastrum berkeleyi*. Bo Nylén och Elsa Bohus Jensen gjorde bestämningarna av svamparna i området. Nitare (1998, 2002) har senare rapporterat om upptäckta rariteter i området, bland annat rosabrun nopping *Entoloma catalaunicum* (ny för Sverige) och svartnande fingersvamp *Ramaria broomei*.

Staursmyr

Denna lilla lokal finns på alvarmark med ganska tätt med enbuskar. Den var 1998 rikare än vid något annat rapporterat besök, nu 45 exemplar, varav 39 norr om den primitiva bilkörvägen och 6 söder om den. En timjansnyltrot blommade ännu 23 augusti.

Stora Häftings

4 exemplar kunde letas upp under två besök 1998 på den av Thomas och Signe Karlsson upptäckta växtplatsen vid en mindre soptipp och en kalkugn. De 1 – 2 exemplar som de fann 1994 på ”skärvig alvarmark bland timjan” (en bit från min fyndplats) kunde inte påträffas 1998.

Växthöjd

Jag mätte höjden på alla påträffade snyltrötter 1998 och redovisar resultaten i tabell 1 och i ett stapeldiagram (figur 2). Höjden varierade mellan 3 och 26 cm, med ett medelvärde på 10,2 cm. Detta resultat stämmer väl med t.ex. uppgifterna i Den nya nordiska floran (Mossberg & Stenberg 2003), som anför 5 – 30 cm. På Öland rapporterades 1972 en timjansnyltrot som mätte 50 cm. I Flora Europaea anges höjden upp till 35 cm (maximalt 70 cm) (Charter & Webb 1972).

Total utbredning

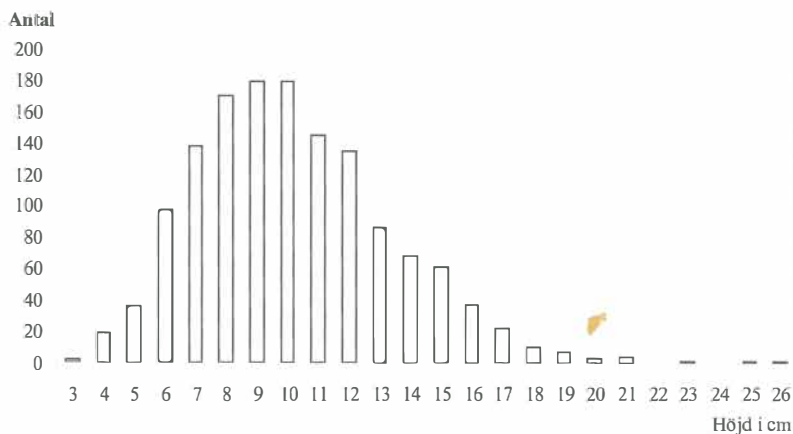
Timjansnyltrotten är utbredd över hela Europa, till Skottland, Belgien i väster och centrala Ryssland i öster. Arten snyltar på backtimjan och även andra kransblommiga arter (dock inte i Sverige). I Europa finns ett 50-tal arter inom *Orobanche* (Charter & Webb 1972).

De öländska populationerna upptäcktes senare än på Gotland, med första rapporten 1904, men har under årens lopp visat sig vara rika, bland annat under sommaren 1972 med inte mindre än sex förekomster på alvarmark, som vardera innehöll ”kanske 1.000 ind.” (Sternér 1986).

Väderleken

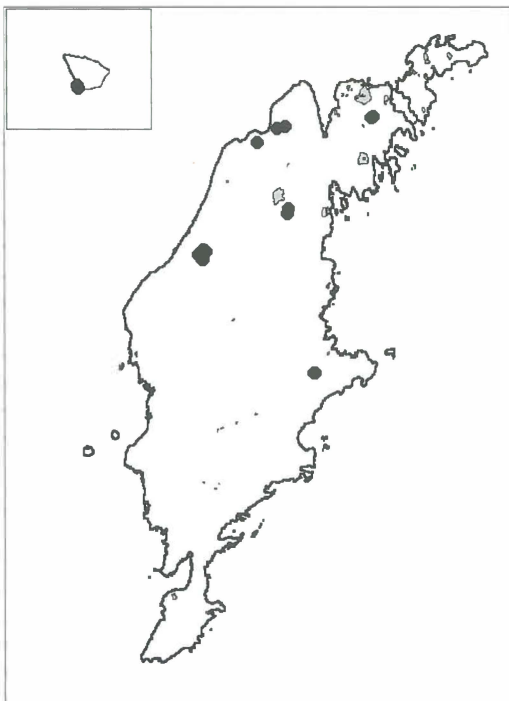
Vädrets inverkan, särskilt nederbörden och sommartemperaturen, brukar framhållas som viktiga för timjansnyltrotens numerär, som kan växla betydligt mellan olika år. Redan Hesselman (1907) försökte få ihop de motstridande gynnsamma faktorerna stark sommarvärme – rik nederbörd. Tyvärr finns inga längre serier av noggranna inventeringar, som kan studeras ur denna synpunkt.

Figur 3. Timjansnyltrotens höjd på Gotland 1998.

Tabell 1. Timjansnyltrotens höjd i cm på Gotland 1998. Antal ex. för varje uppmätt höjd.

Höjd, cm	Ölbäck	Hejdeby	Staursmyr	Torsburgen	St. Häftings	Summa
3	2					2
4	17	2				19
5	33	2		1		36
6	84	9	4			97
7	117	13	4	3	1	138
8	123	39	4	3	1	170
9	142	29	6	2		179
10	125	42	8	4		179
11	108	31	5	1		145
12	100	26	6	3		135
13	67	14	2	2	1	86
14	52	13	1	2		68
15	44	12	2	3		61
16	27	6	2	1	1	37
17	14	6		2		22
18	7	1	1	1		10
19	5	2				7
20	3					3
21	4					4
22						
23	1					1
24						
25	1					1
26				1		1
Totalt	1076	247	45	29	4	1401
Medelhöjd	10,0	10,6	10,3	12,0	11,0	10,2

Figur 1. Timjansnyltrot på Gotland år 2005.
Lokalerna är fördelade på sju områden:
Torsburgen, Ölbäck-Hejdebyhällar,
Hejnum, Stenkyrka, Hangvar, Rute-Bunge
och Gotska Sandön

Mycket regn i juli

Två iakttagelser under årens lopp kan anföras, som visar att ett exceptionellt kraftigt regnande under juli månad sammanfaller med rekordartat noterade antal individ av timjansnyltrot. Det är dels på Hejdebyhällar öster om Visby 1907, då "uppemot ett tusental individ" konstaterades (Hesselman 1907). Samma månad inregistrerades 189,2 mm regn i Visby (Wahlström 1984), vilket än i dag är regnrekord för juli månad för Visby (SMHI 2002). Och dels på Öland 1972, då det under den sommaren påträffades inte mindre än sex snyltrotförekomster på Stora Alvaret med "kanske 1.000 individ" på varje lokal (Sterner 1986). Enligt SMHI 1972 föll 180 mm regn i Mörbylånga juli 1972.

Bilagor

I tre bilagor redovisas följearter på växtplatsen vid Ölbäck: kärlväxter (bil. 1), mossor och lavar (bil. 2) samt svampar (bil. 3).

Litteratur

- Charter A. O. & Webb D. A., 1972. CLX. Orobanchaceae, 2. Orobanche L. I Tutin m. fl. *Flora Europaea* Vol. 3. Cambridge.
- Fries E., 1843: *Novitiae florae suecicae*. Mant. III. Lund.
- Hesselman H., 1907. Orobanche alba Stephan *rubra Hooker och dess förekomst på Gotland. *Svensk Bot. Tidskr.* 1 s. 373–384.
- Mossberg B. & Stenberg L., 2003: *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.

Timjansnyltrot *Orobanchе alba*.

Foto: B. G. Johansson, Ölbäck,
Endre, 15 juli 1976.

- Nilsson Ö. & Gustafsson L.-Å., 1979; Projekt Linné rapporterar. 106–126. *Svensk Bot. Tidskr.* 73, s. 353–372.
- Nitare J., 1998: Sensationella svampfynd i gotländsk kalkbarrskog. *Skogseko* 3/1998, s. 16
- Nitare J., 2002: Svartnande fingersvamp *Ramaria broomei* i Sverige. *Jordstjärnan* 23 (2), s. 12–19.
- Norén C. O., 1903: *Orobanchе alba* Stephan **rubra* Hooker funnen på Gotska Sandön. *Bot. Notiser* 1903, s. 287–291.
- Petersson J., 1989: Nyheter i Gotlands flora 1988. *Rindi* 9, s. 3–15.
- Petersson J., 2002: Nyheter i Gotlands flora 2001. *Rindi* 22, s. 3–16.
- Rosvall T., 1979; *Orobanchе alba*, timjansnyltrot, på Gotland. *Svensk Bot. Tidskr.* 73, s. 1–6.
- SMHI 1972: *Månadsöversikt över väderlek och vattentillgång i Sverige*. Stockholm.
- Sterner R., 1986: *Ölands kärlväxtflora*. Andra reviderade upplagan utgiven av Åke Lundqvist. Lund.
- Wahlström E., 1984: *Dagliga meteorologiska iakttagelser i Visby år 1859–1981*. Stencil, egen utgivning (ca 670 sidor). Almedalsbiblioteket, Visby.

Stig Högström
Stjärngatan 11, 621 41 Visby

Bilaga 1

Kärlväxter vid Ölbäck, Endre, på timjansnyltrotens växtplats, augusti – september 1998. Arter som växer helt nära timjansnyltroten (inom 5 cm avstånd) har markerats med *.

Asplenium ruta-muraria, murruta
Pinus sylvestris, tall*
Juniperus communis, en*
Quercus robur, ek
Arenaria gothica, kalknarv
Petrorhagia prolifera, hylsnejlika
Silene nutans, backglim
Silene vulgaris, smällglim
Hepatica nobilis, blåsippa
Pulsatilla pratensis, fältsippa*
Berberis vulgaris, berberis
Sedum acre, gul fetknopp
Sedum album, vit fetknopp
Sedum rupestre, stor fetknopp
Sedum sexangulare, kantig fetknopp
Alchemilla glaucescens, sammetsdaggekåpa
Cotoneaster canescens, alvaroxbär*
Filipendula vulgaris, brudbröd*
Fragaria vesca, smultron*
Potentilla argentea, femfingerört
Prunus spinosa, slån
Rosa villosa ssp. *mollis*, hartsros*
Rubus saxatilis, stenbär
Sorbus aucuparia, rönn
Sorbus hybrida, finnoxel
Sorbus intermedia, oxel
Anthyllis vulneraria, getvåppling*
Ononis spinosa ssp. *maritima*, puktörne
Oxytropis pilosa, luddvedel
Trifolium arvense, harklöver
Erodium cicutarium, skatnäva
Geranium robertianum, stinknäva
Geranium sanguineum, blodnäva*
Polygala vulgaris, jungfrulin
Acer platanoides, lönn
Hypericum perforatum, äkta johannesört*
Fumana procumbens, gotlandssolvända
Helianthemum nummularium, solvända*
Daucus carota ssp. *carota*, vildmorot
Arctostaphylos uva-ursi, mjölon*
Calluna vulgaris, ljung*
Syringa vulgaris, syren
Vincetoxicum hirundinaria, tulkört*
Asperula tinctoria, färgmåra
Galium boreale, vitmåra

Galium verum, gulmåra*
Echium vulgare, blåeld,
Prunella grandiflora, praktbrunört
Prunella vulgaris, brunört
Satureja acinos, harmynta*
Thymus serpyllum, backtimjan*
Melampyrum pratense, ängskovall
Verbascum lychnitis, grenigt kungsljus
Veronica spicata, axveronika*
Globularia vulgaris, bergskrabba
Orobanche alba, timjansnyltrot*
Plantago lanceolata, svartkämpar
Plantago major, groblad
Knautia arvensis, åkervädd
Scabiosa columbaria, fältvädd
Succisa pratensis, ängsvädd
Campanula rotundifolia, liten blåklocka
Jasione montana, blåmunkar
Achillea millefolium, röllika
Antennaria dioica, kattfot*
Artemisia campestris, fältmalört*
Carlina vulgaris, spåstisel*
Centaurea jacea, rödklint
Cirsium acaule, jordtistel*
Leucanthemum vulgare, prästkraze
Logfia minima, spenslig ullört
Mycelis muralis, skogssallat
Pilosella officinarum, gråfibbla*
Taraxacum sect. *Ruderalia*, ogräsmaskrosor
Tussilago farfara, hästhov
Allium schoenoprasum, gräslök
Polygonatum odoratum, getrams*
Anthericum ramosum, liten sandlilja*
Gymnadenia conopsea, brudsporre
Orchis mascula, Sankt Pers nycklar
Platanthera chlorantha, grönvit nattviol*
Luzula campestris, knippfryle
Carex flacca, slankstarr
Briza media, darrgräs*
Dactylis glomerata ssp. *glomerata*, hundäxing
Deschampsia flexuosa, kruståtel*
Festuca ovina, fårsvingel*
Helictotrichon pratense, ängshavre*
Melica ciliata, grusslok*
Sesleria uliginosa, älväxing*

Bilaga 2

Mossor och lavar vid Ölbäck, Endre, på timjansnyltrotens växtplats, augusti–september 1998.

Arter som växer helt nära timjansnyltroten (inom 5 cm avstånd) har markerats med *.

Artbestämning av mossor har utförts av Arne Pettersson och av lavar av Per Johansson och Karin Wågström.

Mossor

Leucobryum glaucum, blåmossa

Dicranum scoparium, kvastmossa*

Racomitrium lanuginosum, raggmossa

Drepanocladus uncinatus, krokmossa*

Scleropodium purum, pösmossa

Brachythecium rutabulum, gräsmossa*

Pleurozium schreberi, väggmossa*

Lavar

Cladonia arbuscula, gulvit renlav

Cladonia foliacea, älghornslav

Cladonia rangiformis, falsk renlav

Cladonia uncialis, pigglav

Cetraria islandica, islandslav

Bilaga 3

Svampar vid Ölbäck, Endre, på timjansnyltrotens växtplats, huvudsakligen 18–20 september 1998. Artbestämning gjord dels av Bo Nylén, dels av Elsa Bohus Jensen (markerat med *). Till listan har fogats två senare upptäckta rariteter, rosabrun nopping och svartnande fingersvamp (Nitare 1998, 2002; markerat med **).

Agrocybe vervacti, låg åkerskivling

Bovista plumbea, blygrå äggsvamp

Calvatia excipuliformis, långfotad röksvamp*

Calvatia utriformis, skålröksvamp

Cantharellus lutescens, rödgul trumpetsvamp

Chroogomphus rutilus, rabarbersvamp

Clavaria vermicularis, maskfingersvamp

Clavulina cinerea, grå fingersvamp*

Clavulina cristata, kamfingersvamp

Clitocybe ditopus, mjöltrattskeivling*

Clitocybe geotropa, hægtrattskeivling*

Clitocybe gibba, sommartrattskeivling

Cortinarius caninus, granspindling

Cortinarius odorifer, anisspindling

Entoloma asprellum, strimnopping

Entoloma catalaunicum, rosabrun nopping**

Entoloma griseocyaneum, stornopping,

Entoloma incanum, grönnopping

Entoloma serrulatum, naggnopping

Fuligo septica, trollsmör*

Geastrum berkeleyi, sträv jordstjärna*

Geastrum pectinatum, kamjordstjärna

Hebeloma edurum, kakaofränskeivling

Helvella elastica, smal hattmurkla

Helvella lacunosa, svart hattmurkla

Hybrocybe conica, toppvaxskeivling

Hygrocybe miniata, mönjevaxskeivling

Hygrocybe virginea, vit vaxskeivling*

Laccaria laccata, laxskeivling

Lactarius deliciosus, läcker riska

Lactarius sanguifluus, vinrisk

Lepiota cristata, syrlig fjällskeivling

Lepista irina, irisusseron*

Lycoperdon perlatum, vårtig röksvamp

Macrolepiota procera, stolt fjällskeivling

Melanoleuca grammopodia, isabellmusseron

Melanoleuca melaleuca, mörkmusseron*

Mucilgo crustacea, jordspott*

Mycena stipitata, luthätta*

Omphalina rustica, hednavling

Psathyrella lacrymabunda, tårspreding

Ramaria broomei, svartnande fingersvamp**

Rhizopogon roseolus, rodande hartryffel

Russula fragilis, skörkremla

Russula sanguinea, blodkremla

Sarcodon leucopus, slät taggsvamp

Suillus granulatus, grynsopp

Suillus luteus, smörsopp*

Trichoglossum hirsutum, hårig jordtunga*

Tricholoma terreum, jordmusseron

Exkursionsrapporter 2003

Svampexkursion vid Stenstugu i Bunge den 28 september

Det sommarlikt varma vädret slog denna dag plötsligt om till gråmulen höstkyla, men ändå samlades 15 deltagare vid Bunge kyrka. Vi for sedan till Stenstugu, där vi något huttrande gick en insamlingsrunda bland mäktiga granar och höga tallar i den gamla vackra barrskogen och dess angränsande betesmark. Svamptillgången var detta år rätt hygglig, även om torkan hade satt sina spår. Riskorna dominerade såväl i storlek som antal. Kremlorna liksom sopparna däremot sjöng på sista versen och musseronerna hade nätt och jämnt kommit igång. Bland de intressantaste fynden var gråkremling *Asterophora parasitica*, som parasiterar på ruttnande kremlor, och den tunntrådiga barrmattsvampen *Pterula multifida*, som växte under en gran. Vi bredde ut skörden på en presenning och diskuterade de olika arterna.

Till sist avnjöt vi en välförtjänt fika.

Elsa Bohus Jensen

I nedanstående lista är nomenklaturen i enlighet med Hallingbäck, T. & Aronsson G. (red.) 1998: *Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. 2nd revised and extended printing. Beteckning i rödlistan: VU = vulnerable, (sårbar).

<i>Agaricus arvensis</i>	snöbollschampinjon
<i>Agaricus campestris</i>	ängschampinjon
<i>Agaricus sylvicola</i>	knölchampinjon
<i>Albatrellus subrubescens</i>	lammticka
<i>Amanita muscaria</i>	röd flugsvamp
<i>Amanita rubescens</i>	rodnande flugsvamp
<i>Armillaria mellea s lat</i>	honungsskivling
<i>Asterophora parasitica</i>	gråkremling
<i>Calocera viscosa</i>	gullhorn
<i>Calvatia excipuliformis</i>	långskaftad röksvamp
<i>Cantharellus lutescens</i>	rödgul trumpetssvamp
<i>Cantharellus tubaeformis</i>	trattkantarell
<i>Chroogomphus rutilus</i>	rabarbersvamp, rödgul slemskivling
<i>Clavulina cinerea</i>	grå fingersvamp
<i>Clavulina cristata</i>	kamfingersvamp
<i>Clavulina rugosa</i>	rynkelig fingersvamp
<i>Clavulinopsis corniculata</i>	ängsfingersvamp
<i>Clitocybe geotropa</i>	häggrattsskivling
<i>Collybia asema</i>	horngrå nagelskivling
<i>Coprinus cf. stercoreus</i>	
<i>Cortinarius odorifer</i>	anisspindling

Cortinarius percomis
Coprinus cf. *stercoreus*
Cortinarius odorifer
Cortinarius percomis
Cortinarius stillatitius
Cortinarius varius
Cortinarius venetus
Cystoderma carcharias
Cystoderma terrei
Dermoloma cuneifolium
Geastrum cf elegans
Gomphidius glutinosus
Hydnellum aurantiacum
Hydnellum auratile VU
Hydnum rufescens
Hygrocybe coccinea
Hygrocybe conica
Hygrocybe insipida
Hygrophorus agathosmus
Inocybe geophylla var. *lilacina*
Lactarius deliciosus
Lactarius deterrimus
Lactarius mitissimus
Lactarius scrobiculatus
Lactarius theiogalus
Lactarius vellereus
Lactarius zonarioides
Lepiota aspera
Lepiota cristata
Lycoperdon perlatum
Lycoperdon pyriforme
Lyophyllum sp.
Macrolepiota procera
Marasmius androsaceus
Melanoleuca grammopodium
Mycena polygramma
Paxillus involutus
Phellodon niger
Pterula multifida
Ramaria eumorpha
Russula badia
Russula caerulea
Russula integra
Russula queletii
Russula sanguinea
Stropharia aeruginosa
Tricholoma saponaceum
Tricholoma saponaceum var. *squamosum*
Tricholoma sulphureum
Tricholomopsis rutilans

kryddspindling
 anisspindling
 kryddspindling
 honungsspindling
 klubbsspindling
 olivspindling
 rödgrå grynskevling
 cinnoberröd grynskevling
 gråbrun sammetsmusseron
 naveljordstjärna
 citrongul slemskivling
 orange taggsvamp
 brandtaggsvamp
 rödgul taggsvamp
 blodvaxskivling
 toppvaxskivling
 småvaxskivling
 doftvaxskivling
 violett sidentråding
 tallblodriskä
 granblodriskä
 brandriskä
 svavelriskä
 småriskä
 luden vitriskä
 granriskä
 spärrfjällskivling
 syrlig fjällskivling
 vårtig röksvamp
 gyttrad röksvamp
 stolt fjällskivling
 tagelbrosking
 isabellmusseron
 silverhätta
 pluggskivling
 svart taggsvamp
 barmattsvamp
 ranfingersvamp
 pepparkremla
 puckelkremla
 mandelkremla
 krusbärskremla
 blodkremla
 ärggrön kragskivling
 såpmusseron
 fjällig såpmusseron
 svavelmusseron
 prickmusseron

Summa 57 arter

Exkursionsrapporter 2004

Västerhejde den 2 maj

Det var vårens första riktigt varma dag med härlig sol och ostlig vind och 15 deltagare samlades vid Västerhejde kyrka för en växtvandring. Allra först tittade vi på smånunneört *Corydalis intermedia* i frukt och ängsvårlök *Gagea pratensis* på kyrkogården. Därefter gick vi ut genom bakgrinden ner mot bevattningsdammen. Där i slutningen såg vi vanlig vårlök *G. lutea* och en hel del dvärgvårlök *G. minima* i blom. Vi passade också på att jämföra olika violer. Här fanns den doftande luktviole *Viola odorata* med sin mättade färg och reviga jordstam, liksom skogsviol *V. riviniana* och lundviol *V. reichenbachiana*. Väl nere i ängbetet fick vi njuta av fantastiska mattor av vitsippor *Anemone nemorosa* och gulsippor *A. ranunculoides*. Marken var fullständigt täckt på sina ställen. Svavelsippan *A. nemorosa* × *ranunculoides*, hybriderna mellan dessa två arter, var dessutom på topp. Den fanns i två större bestånd, det ena på nästan 3 m². Svavelsippans blommor är nästan vitsippstora och har en ljuvlig ljusgul färg. Ofta har varje individ två eller tre blommor, liksom gulsippan.

När vi fotograferat klart gick vi vidare ner i ängbetet och beundrade de vackra björkarna som här får åldras i fred för att så småningom falla till marken till glädje för många olika organismer. Vid den vackert meandrande bäcken växte enorma bestånd av kabbelekor *Caltha palustris*, och vi kunde bara njuta av den gula bården runt vattendraget. Här såg vi också sjöfräken *Equisetum fluviatile*, bäckmärke *Berula erecta* och bäckveronika *Veronica beccabunga*. Humleblomster *Geum rivale* hade just börjat blomma, liksom knippfryle *Luzula campestris* och vårfryle *L. pilosa*.

Nu var vi sugna på matsäcken och gick tillbaka till kyrkan och ut på torrängen söder om. Många ville nu även gärna se nipsippor *Pulsatilla patens* så vi åkte till en mindre lokal söder om Sion. De flesta nipsippor var överblommade, men några hyfsade exemplar kunde ändå fotograferas. Här växte också rikligt med fältsippor *P. pratensis* – en del med mörkt violetta insidor på kalken och andra med nästan vita. Exkursionsledare var

Gun Ingmansson

De vilda blommornas dag, den 13 juni

Hällmarkerna vid Hau i Fleringe

Ett drygt trettiotal personer hade mött upp vid parkeringsplatsen invid Hau gård. Vi började med att botanisera runt omkring den och fäste oss särskilt vid det greniga kungsljuset

Svavelsippa *Anemone nemorosa* × *ranunculoides* på sin växtplats i Västerhejde tillsammans med föräldraarterna vitsippa och gulsippa. Foto: G. Ingmansson, maj 2005.

Verbascum lychnitis som fanns i åtskilliga rosetter på båda sidor om den lilla vägen, några av dem redan med blomknoppar. Blommade gjorde däremot ryssgubbe *Bunias orientalis* och gulreseda *Reseda lutea*, och i kanten av parkeringsplatsen fanns också skuggnäva *Geranium pyrenaicum* och lungrot *Chenopodium bonus-henricus*.

Vi vandrade mot sydväst längs den lilla skogsväg som förbinder Hau med Skymnings i Fleringe, av allt att döma samma väg som Linné red drygt 250 år tidigare på väg till Hau gård. Asken *Fraxinus excelsior* hade nyligen slagit ut sina löv medan den vita skogsliljan *Cephalanthera longifolia* redan var något överblommad. I vägkanten fanns en stånd av högvuxen stångfibbla *Pilosella cymosa* ssp. *cymosa* och i en ljus öppning i tallskogen av hållmark-vätmarkskaraktär lyste vit fetknopp *Sedum album* med sina rödanlupna blad mot den gula fetknoppens *Sedum acre* blommor och den lila färgtonen från blommande gräslök *Allium schoenoprasum*. I en liten sankmark blommade blekrosa ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* omgiven av gråa tuvor av slankstarr *Carex flacca* och honungsdoftande vattenmåra *Galium palustre*.

Snart öppnade sig ett stort hållmarksområde mot norr. Vi passerade genom en stengrind och noterade ytterligare två *Sedum*-arter, kantig fetknopp och stor fetknopp *Sedum sexangulare* och *S. rupestre*. Här fanns rikligt med färgmåra *Galium triandrum*. Bergskrabban *Globularia vulgaris* var mest överblommad, någon enstaka färgklick i ljusblått kunde

dock ännu hittas. Likaså var det mesta av Sankt Pers nycklar *Orchis mascula* överblommad, även om en och annan fortfarande var ganska fräsch.

I tunt jordlager på kalkhällen fanns rika och vackra bestånd av blommande alvarfibbla *Crepis tectorum* ssp. *pumila*. Fältsippan *Pulsatilla pratensis* stod vacker med yviga bollar av frukterna, brudbrödet *Filipendula vulgaris* stod i knopp med röda stänk i de annars gräddgula blomknopparna och här och var blommade salepsrot *Anacamptis pyramidalis*. Solvändan *Helianthemum vulgare* blommade i mängd och längre mot norr fanns också gotlandssolvända *Fumana procumbens*. I ett område med jäsmark som vette mot sankare mark fanns stenmalört *Artemisia rupestris* och mycket alvarvätfibbla *Pilosella cymosa* var. *gottlandica*. Just denna form hade förr det kortare och enklare vetenskapliga namnet *Hieracium westööi*. I kanterna av detta, i sankare mark med starr fanns mer ängsnycklar, nu med mörkare röd färg på blommorna. Här fanns också lite dikesveronika *Veronica catenata* med sina rödlila blommor, enstaka majviva *Primula farinosa* och våtmaskros *Taraxacum limnanthes*. Åter tillbaka på den torrare kalkhällen beundrade vi slutligen ett glest bestånd av gaffelfibbla *Pilosella dichotoma*, en art som i världen bara är känd från Gotland och Öland, och som här på Gotland har sin huvudsakliga utbredning i området kring Bästeträsk.

Efter denna vandring, i lättgången och vacker mark, återvände vi mot stengrinden vid vägen, där vi fikade innan vi slutligen följde vägen tillbaka till parkeringsplatsen. Exkursionen avslutades med att en av deltagarna påpassligt noterade även färgreseda *Reseda luteola*, i gruset i kanten. Exkursionsledare var Fabian Mebus och

Bo Göran Johansson

Kuse äng den 13 juni

Ett av de tre exkursionsmålen den här dagen var Kuse äng eller Lillängen, som ligger i Västerhejde socken. Det är ett välhävdad änge, omgivet av åkrar, som fagas och slås varje år. En vacker slåtterbod, ett bulhus, stod precis färdigställd. Tyvärr hade det hamnat för centralt i ängeten, mitt i en av de finaste orkidérika gläntorna, tyckte i alla fall några av oss.

Vi var 30 personer som gick en slinga genom det 3 hektar stora området. Ängets trädskikt består främst av tall *Pinus sylvestris*, björk *Betula* sp., ask *Fraxinus excelsior*, ek *Quercus robur* och hassel *Corylus avellana*. Här finns också en del fornlämningar i form av stensträngar. Häckvicker *Vicia sepium* blommade under hasseln och den märkliga blåsugan *Ajuga pyramidalis* var på gång. Vi njöt av höskallrans *Rhinanthus serotinus* ssp. *serotinus* gula fält och fick se vanligt jungfrulin *Polygala vulgaris* som inte är så allmänt på ön. Blodnäva *Geranium sanguineum*, ängsvädd *Succisa pratensis*, liten blåklocka *Campanula rotundifolia*, svinrot *Scorzonera humilis* och skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium* fanns också. I den norra delen blommade johannesnycklar *Orchis militaris* och i de vackraste gläntorna fanns det gott om nattviol *Platanthera bifolia*, Sankt Pers nycklar *Orchis mascula* och brudsporre *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*. Vi luk-

Fältvedel *Oxytropis campestris* på Närsholmen. Foto: M. Westerlind.

tade på myskan *Galium odoratum* och tittade på det bredbladiga, skuggälskande gräset hässlebrodd *Milium effusum*. Vi passerade en del av ängbet där gräset var helt tillplattat och nerskräpat. En grupp människor med smak för vackra miljöer men tyvärr också med dåligt omdöme hade nog tältat här. Exkursionsledare var Elsa Bohus Jensen och

Gun Ingmansson

Närsholmen i När den 13 juni

Cirka 60 personer hade mött upp denna soliga förmiddag i juni för en vandring ute på Närsholmen. Vi startade vid talldungen centralt på holmen och gick först västerut mot stranden vid Närshamnsbukten. På de välbetade gräsmarkerna sågskummin *Carum carvi*, tusensköna *Bellis perennis*, käringtand *Lotus corniculatus*, stor kustruta *Thalictrum minus* ssp. *minus*, mjuknäva *Geranium molle*, femfingerört *Potentilla argentea*, jordklöver *Trifolium campestre*, svartkämpar *Plantago lanceolata*, gul fetknopp *Sedum acre* och märkligt nog ett exemplar av nejlikrot *Geum urbanum*, som här stod i lite fel miljö. På den sandiga stranddynen med blottad sand fanns rikligt med hundtunga *Cynoglossum officinale*. På sanden bredde också saltarven *Honckenya peploides* ssp. *peploides* och revfingerörten *Potentilla reptans* ut sina mattor. Gråblå blad avslöjade strandrågens

Leymus arenarius närvaro på strandvallen.

Mot nordost sågs gott om överblommade fältsippor *Pulsatilla pratensis*, som nu stod med sina fröbollar klara för fröspridning. På fårsvingelheden växte också backtimjan *Thymus serpyllum* ssp. *serpyllum* liksom det lilla vildlinet *Linum catharticum* med sina vita blommor med gult öga. Öster om grusvägen fanns ståtliga exemplar av oxtunga *Anchusa officinalis* liksom ruggar av backglim *Silene nutans*. Norr om talldungen fanns kvadratermeterstora mattor av jordtistel *Cirsium acaule* samt vägtistel *C. vulgare*. Gråfibblan *Pilosella officinarum* ssp. *pilosella* liksom brudbrödet *Filipendula vulgaris* och grässtjärnblommorna *Stellaria graminea* hade just börjat blomma. I övrigt fanns här hönsarv *Cerastium fontanum* ssp. *vulgare*, knölsmörbomma *Ranunculus bulbosus* och ett exemplar av krutbrännare *Neotinea ustulata*.

Nordost om talldungen ligger fuktigare marker med tillhörande arter såsom: älggräs *Filipendula ulmaria*, humleblomster *Geum rivale*, gåsört *Argentina anserina* ssp. *anserina*, blodrot *Potentilla erecta*, vattenmåra *Galium palustre* ssp. *palustre*, ärtstarr *Carex viridula* var. *viridula*, loppstarr *C. pulicaris*, hundstarr *C. nigra*, hirsstarr *C. panicea* och ryltåg *Juncus articulatus* var. *articulatus*. I södra kanten av våtmarken och i slutningen mot torrbackarna i söder växte darrgräs *Briza media*, tvåblad *Listera ovata*, rosettjungfrulin *Polygala amarella*, strandmaskrosor *Taraxacum* sect. *Palustria* samt en göknyckel *Anacamptis morio*, som fortfarande blommade.

Ost och sydost om talldungen vandrade vi återigen över torrare marker. Här stod ruggar av blodnäva *Geranium sanguineum* och liten getvåpling *Anthyllis vulneraria* var. *vulneraria* i sina olika färgformer från gult över orange mot rött. Söder om vägen hittade vi överblommade Adam och Eva *Dactylorhiza sambucina*, harmynta *Satureja acinos*, färgmåra *Asperula tinctoria* och fältmalört *Artemisia campestris* ssp. *campestris* samt efter lite letande även sällsyntheterna toppjungfrulin *Polygala comosa* och området specialitet fältvedeln *Oxytropis campestris*. Den senare har här sin enda växtplats på Gotland.

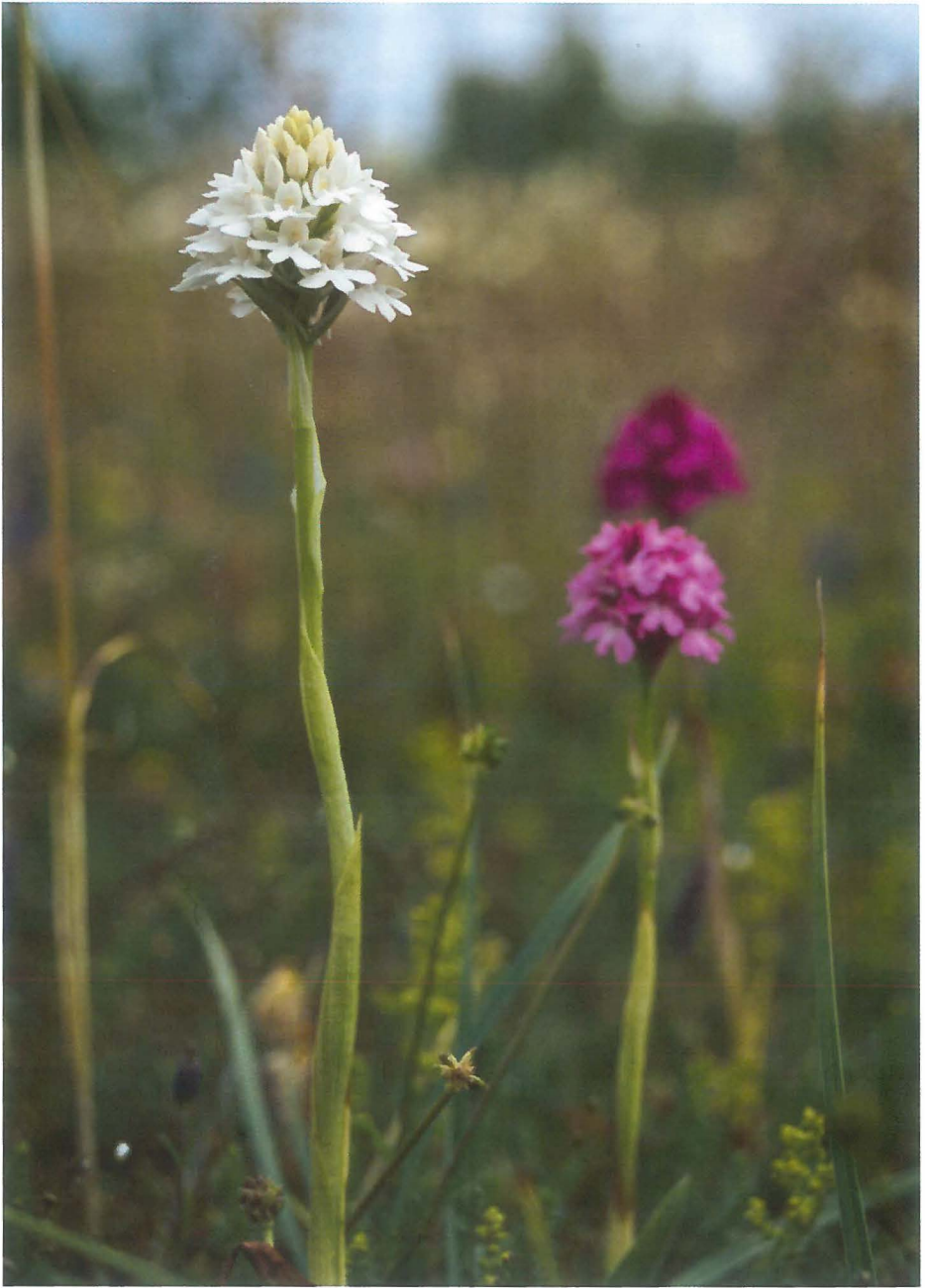
Nu hade vår cirkulära vandring nått sitt slut och exkursionen på Närsholmen avslutades med medhavd matsäck. Som ledare för vandringen fungerade Jörgen Petersson och Lars-Åke Pettersson.

Jörgen Petersson

Lilla orkidéresan den 4 juli

Lilla orkidéresan och som vanligt var bussen fylld till sista plats av förväntansfulla deltagare! Kl. 9 satte bussen fart i riktning mot Klintehamn och det kom några stänk på vindrutan medan vi satt där och det blev faktiskt den enda regnskuren under turen.

Klinteberget blev första stoppet för dagen. Bussen släppte av oss vid den lilla parkeringsplatsen väster om berget och vi följde den branta stigen genom bokskogen. Fantastiskt vackra röda skogsliljor *Cephalanthera rubra* växte nära stigen och plötsligt

Salepsrot *Anacamptis pyramidalis* vid Ekstastranden. Foto: G. Ingmansson, 4 juni 2005.

ropade Birgitta Klippström till. En skinande vit röd skogslilja stod en bit upp i branten! De stora skogsliljorna *C. damasonium* var som väntat överblommade, men ett och annat exemplar kunde ändå visa upp sig. De blommor ju normalt redan i första hälften av juni månad. Några utvecklade skogsknipprötter *Epipactis helleborine* ssp. *helleborine* fanns också att titta på.

Nu tog oss bussen till den vackra Langstitestranden i Eksta och till en av Gotlands enastående orkidémarker. Tusentals salepsrötter *Anacamptis pyramidalis* var i sin perfekta blomning. De första såg vi redan vid vägkanten, men vi klev ur bussen och gick in i hagen som ligger öster om vägen nära färsten, vid vägen ut mot Fuldye. Korna tittade storögt på oss men låt oss njuta i fred. Förutom de tiotusentals normalfärgade hittade vi tre helvita exemplar och någon blandfärgad också. Solen tittade fram, vi försökte hitta några orkidéfria kvadratdecimetrar för våra rumpor och så fikade vi på denna optimalt vackra plats.

Mästermyr med Äsketräsk låg bra till i vår rutt och bussen släppte av oss på tvärvägen mellan Sproge och Hemse. Vi gick in på den smala vägen. Kärrnycklarna *Anacamptis palustris* var fina, liksom kärrknipprötterna *Epipactis palustris* och flugblomstren *Ophrys insectifera*. Ängsnycklarna *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* var överblommade förstås. Vi besökte även blekemarken mitt emot och hittade småtörel *Euphorbia exigua* och någon kalkkrassing *Sisymbrium supinum* men eftersom det här var en orkidéresa så koncentrerade vi oss på de fina purpurknipprötterna *Epipactis atrorubens* och honungsblomstren *Herminium monorchis* som växte i långa rader och grupper. Vi hittade också både vanlig och grönvit nattviol, *Platanthera bifolia* och *P. chlorantha*, liksom ståtliga praktsporrar *Gymnadenia conopsea* var. *densiflora* i knopp.

Mullvalds änge i Ardre är kanske mest känt för sina grönkullor *Dactylorhiza viridis*, men under rekognoceringen kunde vi, trots idogt letande, bara finna ett enda exemplar. Tillsammans kunde nu alla skarpögda deltagare leta fram hela tio exemplar! I ängten fanns även brudsporre *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*, tvåblad *Listera ovata*, johannesnycklar *Orchis militaris*, Sankt Pers nycklar *O. mascula*, samt göknycklar *Anacamptis morio* i förvånansvärt bra skick.

Sista stoppet blev i Ganthem, där vi fick gå till fots ungefär en kilometer ner till en mycket fin källmyr. Här balanserade vi på tuvor i blötan och tittade på sumpnycklar *Dactylorhiza majalis* ssp. *traunsteineri*, ängsnycklar, vaxnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *ochroleuca*, kärrknipprot, brudsporre, skogsnycklar *D. maculata* ssp. *fuchsii* och flugblomster. Vi såg även gillande på de tre arterna köttätande växter: vattenbladdra *Utricularia vulgaris*, tätört, *Pinguicula vulgaris* och storsilesår *Drosera anglica* men huvudattraktionen var ju myggnycklarna *Liparis loeselii*, som blev en värdig avslutning på årets resa.

Trots att vi missade nästro, *Neottia nidus-avis* och krutbrännare *Neotinea ustulata* som "alltid" brukas finnas, så såg vi 23 olika taxa!

Gun Ingmansson

Alvarstånds *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus* växande i brandfälten på Torsburgen. Foto: G. Ingmansson, 18 juli 2004.

Torsburgen den 18 juli

Exkursionen utgick från parkeringsplatsen vid Tjängvide luke på norrsidan av Torsburgen. Här är skogen bara skadad fläckvis av skogsbrand, och vi kunde inleda med att se på bland annat blommande gulmåra *Galium verum*, kungsmynta *Origanum vulgare*, praktbrunört *Prunella grandiflora* och axveronika *Veronica spicata*. Bland gräsen noterade vi särskilt piggrör *Calamagrostis varia*, ängshavre *Helictotrichon pratense* och älvväxing *Sesleria uliginosa*.

Vi gick upp på berget längs den lilla stigen. Redan här stötte vi på de första exemplaren, ett tiotal, av gulkronill *Hippocrepis emerus*. Här fanns också, i stenskravel, en del glansnäva *Geranium lucidum*. Båda dessa arter sågs på Torsburgen redan av Linné, så de har lyckats hålla sig kvar här länge. Även svartoxbär *Cotoneaster niger* fanns här. Det röda oxbäret *C. scandinavicus* hade vi noterat strax innan.

Upp på burgen tog vi av mot väster. Vid tornet såg vi den tredje arten av oxbär, alvaroxbär *Cotoneaster canescens* tillsammans med bland annat skogstry *Lonicera xylosteum* och måbär *Ribes alpinum*. Även här fanns det en hel del kungsmynta. Längre fram, mot Linnés grotta och Rindarhulet fanns ännu mer gulkronill. Där fanns också bergjohannesört *Hypericum montanum* och någon kragjordstjärna *Geastrum triplex*. Mot Ala luke stod vit fetknopp *Sedum album* rikligt i blom, och vi fortsatte vandringen mot söder och Ardre luke. En bit innan Ardre luke vek vi av från stigen mot växtplatsen för alvarstånds *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*. Den blommade vackert här och vi tog oss tid att titta lite närmare på denna underart av stånds, som bara finns på Gotland och Öland.

Efter att ha gått ytterligare något österut kom vi ut på stigen som leder norrut från Ardre luke tillbaka mot Tjängvide luke. Efter ett tag, i det område där skogsbranden härjat, förlorade den sig dock bland nedfallna trädstammar och det blev ganska svårt att orientera sig. Efter en liten stund hade någon av exkursionsdeltagarna redan hittat det första exemplaret av timjansnyltrot *Orobanche alba*, som sedan följdes av flera. Klivandes och snubblandes över stock och sten tog vi oss långsamt tillbaka till utgångsplatsen, där exkursionen avslutades. Den leddes av Elsa Bohus Jensen och

Bo Göran Johansson

Sanda den 8 augusti

Cirka 20 deltagare hade samlats denna fina sommarsöndag. Vi besökte det öppna men numera kulturpåverkade sandområdet öster om Sanda skola. Förr betades hagen med hästar, men på senare år har det istället blivit upplag för inplastade höbalar. Nåväl, än så länge finns flera intressanta växter kvar på sanden. Den stora rariteten är förstås vitknavel *Scleranthus perennis*, som här har sin enda förekomst på Gotland. Här kunde vi jämföra bredden på den vita hinnkanten på fodret med omgivande grönknavlar *S. annuus*. Bland övriga växter kunde vi också se rödsyra *Rumex tenuifolius*, backnejlika

Vitknavel *Scleranthus perennis* på sandmarkerna vid Sanda kyrka. Foto: G. Ingmansson, 3 augusti 2004.

Dianthus deltoides, rockentrav *Arabis glabra*, backtrift *Armeria maritima* ssp. *elongata* och sandsvingel *Festuca polesica*.

Öster om kyrkan ned mot Prästgårdens ladugård fanns rika förekomster av stor ängssyra *Rumex thyrsiflorus*. Här växte även jordklöver *Trifolium campestre*, bockrot *Pimpinella saxifraga*, backtrift och backlök *Allium oleraceum*. Närmare ladugården fanns otroliga mängder med ulltistel *Onopordum acanthium* samt såpnejlika *Saponaria officinalis* och bosyska *Ballota nigra*. I beteshagen öster om körvägen ligger en brya centralt på sanden söder om huset. Här växte som vanligt kupandmat *Lemna gibba* i stor mängd. Även andmat *Lemna minor*, gäddnate *Potamogeton natans*, plattsäv *Blysmus compressus* och knappsäv *Eleocharis palustris* fanns att beskåda. I omgivningen var backnejlika vanlig liksom oxtunga *Anchusa officinalis* och sandstarr *Carex arenaria*. Matsäcken intogs nu vid bord på skolgården, där det också fanns lite skugga under en del träd.

Eftersom hagen ned mot kanalen betades av en stor mängd lite oroliga mjölkkor, förflyttade vi oss nu ned till gårdsbutiken vid Stenstugu. Vid kanalen nära en bro österut kunde vi här på ett nyupptäckt ställe studera områdets stora sällsynthet strimfiblan *Leontodon saxatilis*. Här växte enbart några tiotal exemplar till skillnad från de stora bestånden vid kanalen närmare kyrkan. Men vad gör man inte för att minska risken för störning av nervösa kor. Nöjda med denna raritet avslutades nu exkursionen med glass vid gårdsbutiken. Som exkursionsledare fungerade undertecknad.

Jörgen Petersson

Snabben i Hablingbo den 29 augusti

Snabben ligger mellan Mjauviken och Nisseviken på Gotlands sydvästra sida och består av en grusig udde med betade strandängar. Sensommaren var mycket torr och markerna inte lika givande som de senaste åren. I de grusiga körspår, där vi tidigare noterat dvärgarun *Centaurium pulchellum*, sumpnoppa *Gnaphalium uliginosum* och den sällsynta lilla knutörten *Anagallis minima* var nu all växtlighet försvunnen. Längs östra sidan fanns i alla fall den vanliga strandfloran med strandskräppa *Rumex maritimus* ssp. *maritimus*, spjutmålla *Atriplex prostrata*, strandnarv *Sagina maritima*, smultronklöver *Trifolium fragiferum*, strandkrypa *Glaux maritima*, strandaster *Tripolium vulgare*, havssäv *Schoenoplectus maritimus* och blåsäv *S. tabernaemontani*. Blåmålla *Chenopodium glaucum* och dvärgarun *Centaurium pulchellum* var lite ovanligare.

Vi vandrade ut mot udden och här åt vi vår matsäck. En åkervinda *Convolvulus arvensis* med vackert rosafärgade blommor drog till sig fotofernas intresse. Här växte också rikligt med blåmålla, rödmålla *Chenopodium rubrum*, taggig sodaört *Salsola kali*, tiggarranunkel *Ranunculus sceleratus*, kustbaldersbrå *Tripleurospermum maritimum* ssp. *maritimum* och plattsäv *Blysmus compressus*.

Vi gick tillbaka längs västra sidan med sin trevliga saltpåverkade flora, där saltört *Suaeda maritima* och glasört *Salicornia europaea* växte nere i svackorna och den bal-

tiska strandmalörten *Seriphidium maritimum* ssp. *humifusum* lite högre upp. Vid låga silikatstenar hittades den rödlistade strandnålen *Bupleurum tenuissimum*, som i skydd av stenen försökte undvika mularnas bete. I marker med hjulspår längre mot norr lyste sydsmörblomman *Ranunculus sardous* med sina gula blommor.

Vi avslutade med att besöka en beteshage cirka 700 m norr om Mjauviken. I några körspår kunde deltagarna på mage och med luppen i högsta hugg äntligen få se några intorkade exemplar av den ytterst småvuxna knutörten. Kapsellocken låg spridda nere i spårens botten. Längre söderut stod stora mängder flockarun *Centaureum erythraea* var. *erythraea* som nu var mest överblommade. Här avslutades exkursionen, som leddes av

Jörgen Petersson

Svampexkkursion vid Roleks i Vall den 26 september

Ett dussintal deltagare träffades vid Valls kyrka och for sedan några km norrut till ett barrskogsområde vid Roleks. Här hade några år tidigare en svampinventering gjorts av Kerstin Gahne och Åke Edvinsson med syfte att jämföra svampförekomst i såväl betade som betesfredade områden. Då hade en för Norden ny spindelskivling påträffats, *Cortinarius delaportei*.

Kerstin tog oss med till den nya spindlingens växtplats där 7 exemplar kunde beskådas. Sedan spridde vi ut oss och samlade svamp som vi vid en gemensam genomgång diskuterade, luktade och smakade på. Kerstin och Åke deltog som medhjälpare. Förutom nämnda spindling var de intressantaste fynden slemringad vaxskivling *Hygrophorus gliocyclus* och mångformig äggsvamp *Bovista aestivalis*, båda tillhörande kategorin sårbar, VU, på rödlistan samt mjölsvärtling *Lyophyllum semitale*, en sällsynt barrskogsart. Också rödbrun jordstjärna *Geastrum rufescens* blev funnen. Den är Gotlands landskapssvamp. Kalle Lodnert visade fram några ovanligare taggsvamparter som han medfört, nämligen blå taggsvamp *Hydnellum caeruleum*, skrovlig taggsvamp *Sarcodon scabrosus* och dropptaggsvamp *Hydnellum ferrugineum* samt violgubbe *Gomphus clavatus*, en sällsynt kantarellsläkting. Därefter var det dags för fika.

Elsa Bohus Jensen

Nomenklaturen i följande lista följer Hallingbäck, T. & Aronsson, G.(red.) 1998: *Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. 2nd revised and extended printing.

Cortinarius delaportei på växtplatsen vid Roleks i Vall. Foto: Å. Edvinsson, 2004.

<i>Bovista aestivalis</i>	mångformig äggsvamp
<i>Calvatia excipuliformis</i>	långskaftad röksvamp
<i>Chroogomphus rutilus</i>	rabarbersvamp
<i>Clavariadelphus truncatus</i>	flattoppad klubbsvamp
<i>Clitocybe gibba</i>	sommartrattskevling
<i>Cortinarius delaportei</i>	
<i>Cortinarius odorifer</i>	anisspindling
<i>Cortinarius salor</i>	blå slemspindling
<i>Cortinarius variegatus</i>	kantspindling
<i>Cortinarius venetus</i>	olivspindling
<i>Cystoderma amianthinum</i>	ockragul grynskevling
<i>Gaeastrum rufescens</i>	rödbrun jordstjärna
<i>Hebeloma edurum</i>	kakaofränskevling
<i>Hebeloma sinapizans</i>	senapsfränskevling
<i>Hebeloma truncatum</i>	rödbrun fränskevling
<i>Hydnum repandum</i>	blek taggsvamp
<i>Hydnum rufescens</i>	rödgul taggsvamp
<i>Hygrophorus gliocyclus</i>	slemringad vaxkevling
<i>Lactarius deliciosus</i>	läcker riska
<i>Lactarius semisanguifluus</i>	grönfläckig vinrisk
<i>Lactarius sanguifluus</i>	vinrisk
<i>Lepiota cristata</i>	syrlig fjällskevling
<i>Lycoperdon decipiens</i>	stärpröksvamp
<i>Lycoperdon perlatum</i>	vårtig röksvamp
<i>Lyophyllum semitale</i>	mjölsvärtling

<i>Panaeolus sphinctrinus</i>	gråbroking
<i>Ramaria flava</i> coll.	gul fingersvamp
<i>Ramaria pallida</i>	blek fingersvamp
<i>Rhizopogon roseolus</i>	rodnande hartryffel
<i>Russula caerulea</i>	puckelkremla
<i>Russula integra</i>	mandelkremla
<i>Russula queletii</i>	krusbärskremla
<i>Russula sanguinea</i>	blodkremla
<i>Sarcodon imbricatus</i>	fjällig taggsvamp
<i>Stropharia semiglobata</i>	gul kragskivling
<i>Suillus granulatus</i>	grynsopp
<i>Tricholoma albobrunneum</i>	kastanjemusseron
<i>Tricholoma fracticum</i>	besk kastanjemusseron

Summa 38 arter

Exkursionsrapporter 2005

Vårexkursion till Sundre den 24 april

Drygt 15 deltagare mötte upp i det soliga vårvädret vid Sundre kyrka. Vid kyrkogårdsmuren stod de tidiga vårväxterna redan i blom. Här fann vi svalört *Ranunculus ficaria*, smånunneört *Corydalis intermedia*, lunddraba *Draba muralis*, nagelört *Erophila verna*, rödplister *Lamium purpureum* och tusensköna *Bellis perennis*. Vinterståndare av bolmört *Hyoscyamus niger* fanns vid en skräphög. Väster om kyrkogårdsmuren växte alvararv *Cerastium pumilum* och vårskärvfrö *Thlapsi perfoliatum* på en kalkbacke. Här stod också området raritet den hotade fågelarven *Holosteum umbellatum* med sin spretiga blomställning.

Vi förflyttade oss nu ned till Sundredalens mellersta delar, där det söder om åkerområdet finns en sydvänd slänt med intressant växtlighet. Här i solvärmen blommade redan fältsippan *Pulsatilla pratensis* med sina böjda nackar. Uppkomna var även vårarv *Cerastium semidecandrum*, småfingerört *Potentilla tabernaemontani*, skatnäva *Erodium cicutarium*, sandviol *Viola rupestris* och sandmaskrosor *Taraxacum* sect. *Erythrosperma*. Den sällsyntaste arten här växer ofta inne under enbuskarna. Det är sloknunneörten *Corydalis pumila*, som inte är så vanlig på ön. En överflygande yngre kungsörn imponerade på deltagarna genom sin storlek.

Nästa stopp blev markerna runt Gullstajnen i nordvästra delen av Sundre. Här intogs den medhavda matsäcken och den sönderfallande rapakivgraniten i stenen studerades. Runt omkring oss hade flera exemplar av våradonis *Adonis vernalis* slagit ut sina stora guldglänsande blommor. Sandviolen var riklig på dessa torra alvarmarker. Efter matpausen sökte vi oss västerut upp på Marbadhuvud inom Husryggs naturreservat. Det ingår numera även i EU:s nätverk Natura 2000. På den glesbevuxna och från enbuskar nyröjda

heden är våradonisen riklig liksom sandviolen. Efter denna vandring bland de små gula solarna på backen avslutades dagens exkursion, som leddes av undertecknad.

Jörgen Petersson

Kneippbyn den 16 maj

Det regnade på dagen men alldeles innan denna kvällsexkursion skulle börja så klarnade det upp. Vi startade vandringen nära Toftavägen lite norr om avfarten till Kneippbyn. Det känns extra viktigt att uppmärksamma det här militärägda området som snart kanske kommer att exploateras. Tanken med den här exkursionen var alltså att visa några av de värdefulla arter och naturtyper som det här omtyckta området hyser, medan tid är. Det här är ett av visbybornas absolut populäraste promenadområden.

De allra första Sankt Pers nycklarna *Orchis mascula* hade just börjat blomma och några bergskrabor *Globalaria vulgaris* kunde också visa sina blå knappliknade blommor. Gul fetknopp *Sedum acre* växte här, liksom kantig fetknopp *S. sexangulare*, och vi fick tillfälle att se skillnad på arterna när de inte är i blom. Senare såg vi både vit fetknopp *S. album* och stor fetknopp *S. reflexum* också. Här fanns också olika fingerörter, men vi blev aldrig riktigt säkra på om det var grå fingerört *Potentilla acaulis* ssp. *arenaria* eller grå småfingerört *Potentilla ×subarenaria*.

Vi vände nu näsan västerut och passerade då ett tiotal gotlandssolvändor *Fumana procumbens*. De blommade inte ännu men var ändå lätta att känna igen på sina barrlika blad och vedartade stjälkar. Just här brukar det finnas gotlandshaverrot *Tragopogon crocifolius* också, men det var för tidigt på säsongen för att hitta några. Pimpinellen *Sanguisorba minor* stod i knopp och i ett buskage blommade några fina stjärnnarcisser *Narcissus ×incomparabilis*, kanske kvarstående från något torp.

Alldeles norr om Kneippbyns sommarland leder en trappa nerför klinten. Redan efter de första stegen på den fångades man av den dunkla, märkliga stämningen. Murgrönan *Hedera helix* kröp och klängde överallt. Den täckde delar av marken och bildade nästan som egna trädkronor när den klängt upp i höga träd och blivit fertil. En del träd har inte orkat med tyngden av denna lian och har brakat omkull. Stormen i vintras har nog också hjälpt till. Murgrönans bär var mogna precis nu. Här klängde också kaprifol *Lonicera caprifolium* och doften från alla fläderbuskar *Sambucus nigra* var stark. Vi gick där i dunklet och förundrades över att det kan finnas en så märklig natur alldeles inpå en stad – en så unik, nästan sydländsk biotop som är beroende av ett milt klimat och fukten från havet.

Väl ute på de mer öppna områdena hittade vi såpört *Gypsophila fastigiata* en ganska ovanlig nejlikväxt, alldeles vid stigen. Vi gick norrut tills vi kom fram till vattenfallet, där vi kunde klättra upp för klinten. Mörka moln började nu närma sig i rask fart och när vi var tillbaks till bilarna föll de första dropparna. Ledare var Gun Ingmansson

Gotlands Botaniska Förenings 25-årsjubileum 4 juni

Foto: Björn och Anna-Lena Wassberg. Montage: Marita Westerlind

Samling i Laxare änge.

- Å, nej, det regnar!

Stig och Jörgen
i samspråk.

Två jubileums-
talare: föreningens
förste ordförande,
Torgny Rosvall
och nuvarande
ordföranden,
Jörgen Petersson.

Friluftslunchen i ängan fick snabbt flyttas inomhus.

Det var inte lätt att välja bland de
magnifika tårtorna.

De vilda blommornas dag, den 19 juni

Hall prästänge

Cirka 20-talet deltagare hade mött upp i ängten denna soliga, men något svala försommarsöndag. På de öppna områdena norr om kyrkan stod fältsippans *Pulsatilla pratensis* fröbollar. Här fanns också ängssyra *Rumex acetosa* ssp. *acetosa*, stor kustruta *Thalictrum minus* ssp. *minus*, brudbröd *Filipendula vulgaris*, gulmåra *Galium verum*, stor blålocka *Campanula persicifolia*, vädtklint *Centaurea scabiosa*, vårbrodd *Anthoxanthum odoratum* och ängshavre *Helictotrichon pratense*. I den likaså lite torrare delen mot vägen i sydväst växte gott om äkta höskallra *Rhinanthus serotinus* ssp. *vernalis*. I övrigt noterades vårärt *Lathyrus vernus*, häckvicker *Vicia sepium*, blodnäva *Geranium sanguineum*, rosettjungfrulin *Polygala amarella*, spenört *Laserpitium latifolium*, praktbrunört *Prunella grandiflora*, klasefibbla *Crepis praemorsa*, gullris *Solidago virgaurea* och det sirliga darrgräset *Briza media*.

Mot nordväst i ängten står vid några lövträd de sällsynta skogsgräsen strävlösta *Bromopsis benekenii* och skugglösta *B. ramosa*. I detta område växer också humleblomster *Geum rivale*, midsommarblomster *Geranium sylvaticum*, underviol *Viola mirabilis*, jordtistel *Cirsium acuale*, slätterfibbla *Hypochoeris maculata*, svinrot *Scorzonera humilis* och ormbär *Paris quadrifolia*. Här ökar som synes fuktighetsgraden och det är i dessa delar i norra till nordöstra delen av ängten som de flesta orkidéerna växer. Särskilt nästrotten *Neottia nidus-avis* under träden blir ofta mycket högvuxen. Bland orkidéerna finns också vit skogslilja *Cephalanthera longifolia*, praktsporre *Gymnadenia conopsea* var. *densiflora*, vanlig brudsporre *G. conopsea* var. *conopsea*, tvåblad *Listera ovata*, flugblomster *Ophrys insectifera*, johannesnycklar *Orchis militaris*, grönvit nattviol *Platanthera chlorantha* och nattviol *P. bifolia*. Sällsynt kan man även hitta luktsporre *Gymnadenia odoratissima* i ängten, där den växer i en frisk kortvuxen del av ängten i norr.

Nu hade vi njutit av detta fina änge i försommarskrud och avslutade vår vandring genom att slå oss ned och ta del av medhavd matsäck i solskenet. Som ledare för exkursionen fungerade Jörgen Petersson och Lars-Åke Pettersson.

Jörgen Petersson

Brucebo

Fint väder och 25 personer hade bestämt sig för att vandra i Bruceboreservatet norr om Visby. Vi började uppe vid vägslingan med att titta på tulkörten *Vincetoxicum hircundinaria*, som just börjat blomma. Mängder av Sankt Persnycklar *Orchis mascula* stod längs stigen i mjölonriset *Arctostaphylos uva-ursi* och blåeld *Echium vulgare* och skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium* blommade vackert. Några näströtter *Neottia nidus-avis* visade också upp sig fint. Efter ett tag kom vi ut på de öppna områdena längs klintkanten och då blev det andra arter att titta på, solvända *Helianthemum nummularium*,

gulmåra *Galium verum*, backtimjan *Thymus serpyllum*, pimpinell *Sanguisorba minor*, liten blåklocka *Campanula rotundifolia* m.m.

Vi passerade fornborgen och klättrade sedan ner för klinten, över stättan och ut på spången som ligger över en ganska fin källmyr. Hybriden mellan bäck- och källfräne *Nasturtium* × *sterile*, som nu fått det svenska namnet vinterfräne, och som bara växer här i Brucebo, stod frodig i bäcken och vi såg bl.a. gräsull *Eriophorum latifolium* och tätört *Pinguicula vulgaris* i källmyren.

Väl ute på den vackra strandängen följde vi spången norrut och kunde under tiden njuta av ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata*, blodnycklar *D. incarnata* var. *cruenta* och knoppande sumpnycklar *D. majalis* ssp. *traunsteineri*. Några majvivor *Primula farinosa* var ännu vackert i blom. Vi fikade i solskenet och vandrade sedan förbi den lilla agmyren där det växte flugblomster *Ophrys insectifera*.

När vi gick stigen uppför klinten i den norra delen av reservatet såg vi flera tibastbuskar *Daphne mezereum*, och som avslutning tittade vi på det fina beståndet av kalkbräken *Gymnocarpium robertianum*. Ledare var Karin Wågström och

Gun Ingmannson.

Östergarns prästänge

Exkursionen inleddes vid kyrkan, där vi snabbt tittade på mattor av gul fetknopp *Sedum acre* och kaukasiskt fetblad *Phedimus spurius* innan vi gick ner i ängt genom öppningen invid kyrkomuren. Här är marken relativt fuktig – troligen finns vatten nära markytan som rinner ner mot ängt från bergsslutningen ovanför. Höga örter som älgört *Filipendula ulmaria*, hundkåx *Anthriscus sylvestris* och kardborrar *Arctium* sp. avlöstes av humleblomster *Geum rivale*, midsommarblomster *Geranium sylvaticum* och rödklöver *Trifolium pratense* där marken var något lite torrare.

Längre in i ängt, i torrare delar, hade älgörten ersatts av sin nära släkting brudbröd *Filipendula vulgaris* och här fanns också smörblomma *Ranunculus acris* ssp. *acris*, käringtand *Lotus corniculatus* och luddhavre *Helictotrichon pratense*. Allteftersom vi vandrade mot den östra delen av ängt mötte vi mer av de torrare markernas flora, som mandelblom *Saxifraga granulata*, svinrot *Scorzonera humilis*, Sankt Pers nycklar *Orchis mascula*, brudsporre *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*, nattviol *Platanthera bifolia* och krutbrännare *Neotinea ustulata*.

I de öppna ängesslätterna i den östra delen av ängt fanns stora mängder av späd ögontröst *Euphrasia stricta* var. *tenuis* som nu stod vackert i blom. Här blommade också krutbrännaren rikligt liksom jungfrulin *Polygala vulgaris*. Vi drog oss nu mot de norra delarna av ängt för att se på detta änges specialitet, grönkullan *Dactylorhiza viridis*. Här har den varit känd alltsedan 1888 (ett av de två primärfynden på Gotland). Efter ett tag fann vi det första beståndet, och när sedan ögonen ställt in sig på den lilla, oansenliga orkidén med sina finstämda gröna till grönbruna färger, såg vi fler och fler av dem spridda över en ganska stort område. Att den hållit sig kvar i detta änge visar hur

konstant floran kan vara i gynnsamma fall – i detta fall beror det troligen på att ängset har kvar sin fuktiga karaktär genom det vatten som kommer in uppifrån bergssluttningen i söder och väster.

Exkursionen avslutades med mat vid de vackert utplacerade borden och sofforna i sydöstra delen av ängset. Exkursionsledare var Elsa Bohus Jensen och

Bo Göran Johansson

Gotska Sandön 5-8 juli 2005

5 juli

I fantastiskt väder lämnar M/S Gotska Sandön hamnen i Fårösund. Ombord finns 26 deltagare i Gotlands Botaniska Förenings första exkursion till Gotska Sandön. Den lugna, soliga överresan störs bara av de enorma gula sjoken från ”algbloomingen”. Dessa blågröna bakterier blommar ju mycket rikligt i Östersjön i sommar och vi har den gula sörjan inom synhåll under hela resan som en påminnelse om att allt tyvärr inte är så paradisiskt som det ser ut.

Båten lägger till på den norra sidan, så vi har inte särskilt lång väg till Lägerplatsen. Framme beslutar vi i demokratisk anda att direkt göra en kvällsvandring innan solen går ner, och efter att vi fördelat oss i stugorna går vi till Kapellängset. Det kan inte ha regnat särskilt mycket här ute – det är torrt! Backvickern *Vicia cassubica* blommar dock fint och fältsippornas *Pulsatilla pratensis* fruktställningar är vackra i motljuset. Vi tittar på den spensliga ullörten *Logfia minima*, skogskovall *Melampyrum sylvaticum* och sårläka *Sanicula europaea*. Sandöns speciella klippfibbla ”avafibblan” *Hieracium avae*, hittar vi också. Det finns gott om låsbråken *Botrychium lunaria*. Många är riktigt högvuxna.

Som vanligt bjuder fågelbadet på god underhållning. Det är mest större korsnäbbar och grönsiskor som är törstiga. En gransångare hörs också sjunga. Vi lämnar så småningom den öppna delen av ängset och gör en avstickare ner till Elefanten, som är namnet på en stor, grå sten. Där växer det en hel del vita skogsliljor *Cephalanthera longifolia* (överblommade nu, förstås). Som avslutning letar vi upp pipröret *Calamagrostis arundinacea*, som finns i den nordöstra delen av Kapellängset. Därefter är det mer än dags för middag, baddning och sängläge. Det blir en varm natt med en och annan mygga, faktiskt.

6 juli

Upp tidigt och iväg redan kvart över åtta med ryggsäckarna packade. Det står helt klart att vi kan lämna kvar regnkläder och tjocktröjor i lägret, däremot får vi inte glömma vattenflaskorna. Det är redan mycket varmt och vi skall göra vår längsta vandring.

Målmedvetet går vi söderut genom den artfattiga tallskogen från Lägerplatsen, passerar Sandkrogen och Bourgströms dyn och når så småningom Gamla gården. Där rastar vi

Noggrant studium av fältskiktet vid Gamla gården, Gotska Sandön. Foto: M. Westerlind.

och tar det lugnt ett tag, fikar och botaniserar. Vi ser ännu mera låsbräken, säkert mer än 100 exemplar, solvända *Helianthemum nummularium*, väddklint *Centaurea scabiosa*, gullviva *Primula veris*, åkervinda *Convolvulus arvensis*, kungsljus *Verbascum thapsus* och öns enda hägg *Prunus padus*. Innan vi lämnar det öppna området tittar vi på rockentrav *Arabis glabra*, som växer nära baracken under en ek *Quercus robur*. Vi tar vägen förbi kyrkogården, där vi hittar några dvärgjordstjärnor *Geastrum nanum* och vidare ner mot Hamnudden. Vid en liten stuga växer det fingerborgsblommor *Digitalis purpurea* och vildkaprifol *Lonicera periclymenum*. Här i de mer grusiga och kalkrika delarna av ön trivs luddvedeln *Oxytropis pilosa* utmärkt och det är ett bra år för arten. Vi ser mängder med plantor; de flesta tyvärr överblommade. Däremot är det inget bra år för timjansnyltrotten *Orobanche alba*. Det finns bara några enstaka exemplar och de är redan torra dessutom. Vi noterar också en hel del blad av sandviol *Viola rupestris*.

Vid Bourgströms konstaterar vi att den krusbladiga persiljan *Petroselinum crispum* som förvildat sig på stranden verkar trivas bra och vi beundrar de otroliga mängderna av vackert grånat vrakgods. Stranden mellan Bourgströms och Nymans har en bård av strandkål *Crambe maritima*, några fortfarande i blom. Strandvialen *Lathyrus japonicus* blommar förstås också fint. Vid Nymans är korsnäbbarna så törstiga att de inte bryr sig om att vi står helt nära och studerar dem där de klänger omkring på vattenpumpen.

Vid Bourgströms mausoleum pausar vi en kort stund innan vi går bort mot Höga

land, som är vårt sydligaste mål för dagen. Här finns så många vackra, uråldriga tallar *Pinus sylvestris*, några höga och kraftfulla, andra förvridna till märkliga gestalter. De röda skogsliljorna *Cephalanthera rubra* ökar nu i antal och de första hybriderna mellan röd och vit skogslilja *C. longifolia* × *rubra* börjar dyka upp. Några hybrider är nästan helt vita medan andra är svagt rosatonade. Vid Höga land är det otroligt vackert med hundratals högvuxna röda skogsliljor växande i sanden och vi frossar i fotografering. Det är nu mycket varmt i solen så då och då måste man svalka sig i skuggan under några tallar.

Vi kommer fram till Eken, som är en delvis översandad ek med flera kraftiga stammar, eller är det grenar från en numera dold stam? Där under ekens krona tar vi en längre matpaus. Först gör vi dock en avstickare upp till Enekullen för att titta på de fina bestånden av luktvicker *Vicia tenuifolia*. Lena och Bengt bestämmer sig för att fortsätta bort till Tärnudden, eftersom de inte vill missa martornen *Eryngium maritimum*, som finns mängdvis på stranddynerna mellan Tärnudden och Kyrkudden. Vi andra vänder nu norrut för den nästan sju km långa vandringen tillbaka. Vi kompassgår över vackra renlavar tills vi kommer ut på Tärnuddsvägen. Därefter börjar det monotona gåendet; ibland är underlaget mjukt sviktande och stadigt, ibland sjunker skon ner i lös sand för varje steg. Vi går rätt tysta efter varandra. När man hittat sin lunk är de här långa transportsträckorna genom Gotska Sandöns tallskog som en avstressande meditation.

Vid Schipkapasset gör vi en kort paus för att dricka och nu vet vi att det inte är så långt kvar innan Kapellängets ljusgröna grönska dyker upp.

7 juli

Mitt i natten vaknar vi abrupt av att räddningshelikoptern landar utanför. Tyvärr är det så att Anna-Lena nu är tvungen att lämna ön på detta vis, eftersom hon har haft hög feber och frossa ända sedan vi kom hit och inte blivit bättre. Vi sänder henne och Björn våra tankar innan vi somnar om.

Idag tar vi det lugnt på morgonen. Frukosten blir lång och vi konstaterar att det nog är ännu varmare idag. Så småningom tar vi stigen bort till Gottbergs lada och sedan tränger vi oss vidare in under idegranarna *Taxus baccata* i Stora Idemoren. Vackra lunglavar *Lobaria pulmonaria* sitter på flera stora aspar *Populus tremula*. Lopplummern *Huperzia selago* letar vi upp och vi hittar klockpyrola *Pyrola media*, ryl *Chimaphila umbellata* m.m.

När vi är nöjda tränger vi oss ut ur morens vegetation och sätter kurs mot en djup dal norr om Hertas svag. Kanske tusen spindelblomster *Listera cordata* och en hel del knärot *Goodyera repens* i knopp blir belöningen, innan vi vandrar ner till stranden på västra sidan. Där njuter vi av styvmorsviolerna *Viola tricolor* som växer intill Prästvägen. Det är antagligen klittviol, ssp. *curtisii*, en flerårig underart som föredrar sandigt underlag. Några av oss njuter av ett bad också innan vi går till Lagerplatsen för att äta lunch.

Efter pausen botaniserar vi runt helikopterplatsen och i Fyrbyn innan vi går stigen från Fyrplatsen ner till det Inre dynkärret. Det ligger dolt bland bergtallarna och är täm-

ligen nyröjt i en lustig fyrkantig form. Här växer mängder med kärrknipprot *Epipactis palustris* men också några Jungfru Marie nycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *maculata*, spindelblomster, ryl, östersjötåg *Juncus arcticus* ssp. *balticus*, majviva *Primula farinosa*, krypvide *Salix repens* och brunört *Prunella vulgaris*, och söder om det öppna området finns ännu mer spindelblomster och kråkbär *Empetrum nigrum*. Vi letar efter johan-nesnycklarna *Orchis militaris* som har funnits här tidigare, men vi kan inte hitta några. Kanske finns de inte kvar. Området skulle behöva öppnas upp mer!

Det Yttre dynkärret har inte så mycket att erbjuda längre, det möblerades om av havet 1997 och vi ser i stort sett bara lite östersjötåg.

Vi rundar Bredsandsudde och vi går så långt ut mot vattnet som vi kan för att inte störa silltrutar och fisktärnor. Marviol *Cakile maritima* ssp. *baltica* och sodaört *Salsola kali* hittar vi, liksom en planta av något okänt som inte är blom. Vi gissar på solros *Helianthus annuus*. Vi letar lite efter näbbtrampört *Polygonum oxyspermum*, men dels finns den kanske inte kvar längre, dels är det lite för tidigt för den. Bortom Stenrevet hittar vi martorn i alla fall. Vi avslutar med en liten sväng upp till fyren vid Bredsand och tittar på ärttörnet *Ulex europaeus* vid trappan och harsyran *Oxalis acetosella* i Fyrmoren.

Kvällen är ljum och vi sitter uppe ganska länge och pratar. Det är inte särskilt många besökare förutom vi själva, så det är gott om plats vid långbordet.

8 juli

Hemresedag, städning och hoppackning. Vi vet att båten skall hämta oss på norra sidan, så vi har lite tid på oss att se ytterligare arter. Det får bli soptippen, inte så pastoral kanske men med rikliga mängder av fingerborgsblomma, storven *Agrostis gigantea*, salmbär *Rubus caesius*, armeniskt björnbär *Rubus armeniacus* och faktiskt en rödblåra *Silene dioica*. En vallört, *Symphytum*, vållar huvudbry så den samlar vi för vidare bestämning (vi har tillstånd!).

Sakta vandrar vi ner mot stranden och några hinner med ännu ett bad innan det är dags för hemresa. Och tänk den blir lika lugn och varm som hitresan och de gula sjoken på vattenytan är fortfarande kvar! Reseledare var Jörgen Petersson och

Gun Ingman

Ojnareskogen i Bunge den 24 juli

Parkeringsplatsen vid Bunge kyrka fylldes av en intresserad allmänhet, som skulle delta i denna exkursion upp till de västra delarna av Bunge socken. Orsaken till intresset var den ansökan, som inkommit från markägaren Nordkalk, om kalkbrytning i detta relativt opåverkade skogsområde. De inventeringar, som undertecknad genomfört på uppdrag av IVL, visar på områdets stora naturvärden. Av i Sverige rödlistade arter gjordes 127 noteringar av 19 arter. Därtill förekommer i området flera arter medtagna inom EU:s

Fågeldirektiv och Art- och Habitatdirektiv. I stort sett hela området innehåller dessutom växtmiljöer prioriterade i det senare direktivet. Dagens exkursion var ett samarrangemang mellan öns naturföreningar och samlade drygt 50 deltagare.

Vi förflyttade oss via den historiska Ojnarevägen till området nordväst om Ojnaremyr. Vid vandringen västerut noterades de rödlistade arterna tovsippa *Anemone sylvestris* och salepsrot *Anacamptis pyramidalis* som växer i vägkanterna på flera ställen. Vid provbrytning i området skall den här vägen utnyttjas för uttransport av kalken med lastbil. Det kräver att vägen förstärks och breddas och då försvinner troligen både tovsippor och salepsrot från vägkanterna. Plötsligt som vi går där, seglar en ängshökhane förbi på stela vingar mot nordost. Den har ett byte i klorna och häckar uppenbarligen i någon närliggande agmyr.

Det tilltänkta kalkbrottets ostgräns markeras i stort sett av den *Ancylus*gränsvall, som här bildar en tydlig åsrygg mot sydost. Vi sökte oss efter att ha passerat denna ås nu söderut in i områdets norra delar. Efter att ha inspekterat en av områdets utsatta insektsfällor, vilka för övrigt gett ytterligare rödlistade arter, fortsatte vi mot väst till markeringarna för det östra provbrottet. Lite söderut på en vintertid något fuktig kalkglänta studerades överblommade gaffelfibblor *Pilosella dichotoma*. Denna art är en av områdets rödlistade EN-arter d.v.s. den är starkt hotad och ytterst skyddsvärd. Gaffelfibbla är endemisk för Öland och Gotland. På vår ö har arten en begränsad utbredning i de norra delarna av Rute och Bunge socken, de östra delarna av Fleringe socken samt på de västra delarna av Fårö. Vid provbrytning anges, enligt miljökonsekvensbeskrivningen att det inom 50 m från brottet fås en avsänkning av grundvattnets nivå. Dessa bestånd av gaffelfibbla finns inom denna gräns och en ändrad vattenregim kan äventyra dess fortbestånd.

Vid det västra provbrottet växer idegranar *Taxus baccata* som delvis kommer att tas bort eftersom de växer inom den zon på 15 m, som tas i anspråk för krossverk m.m.. Vi sökte oss härifrån söderut 350 m från Ojnarevägen mot ett område med våtar och kalkgräsmysrar. På våtarna i norr växte äkta vätfibbla *Pilosella cymosa* var. *gottlandica*, en annan art med liknande utbredningsområde som gaffelfibblan. Den är dock vanligare och inte rödlistad i dagsläget. Här fanns också bestånd av alvarglim *Silene uniflora* ssp. *petraea* som växte i kalkgruset över kalkhällen. I de norra kanterna av kalkgräsmysren söderut kunde vi studera de rödlistade växterna svärdkrissla *Inula ensifolia* och salepsrot, vilka återfinns i samma kategori i rödlistan som föregående art. I vinterfuktigt kalkgrus i kanten av myren mot en kalkhällmark stod ett bestånd av den andra starkt hotade växten (EN) i området, nämligen kalknarv *Arenaria gothica*. Den varietet som förekommer på Gotland är endemisk för ön och Kinnekulle i Västergötland. Nu var det dags för välbehövlig matpaus med vätskepåfyllning, vilket behövdes denna varma sommar dag.

I de södra delarna av kalkgräsmysren finns fula körspår, vilka tydligen uppkommit vid körning i samband med provborrning i täktområdet. Vi gick nu 320 m mot sydsydost, där det finns vackra plana kalkhällar helt utan vegetation förutom ett täcke av skorplavar. Härifrån ändrade vi riktning till sydost och efter 300 m nådde vi en kalkgräsmys med ag i centrum, där det under våren växte kalkmaskros *Taraxacum decolorans*. Den är rödlistad som Sårbar (VU) och tillhör gruppen strandmaskrosor *Taraxacum* sect. *Palustris*.

På kalkmark i öster kunde vi återfinna fjolårsståndare efter timjansnyltrot *Orobancha alba*, vilken tydligen inte tyckt det vara lönt att blomma denna torra sommar. Detta är förutom bestånden på Gotska Sandön de nordligaste på Gotland för denna rödlistade NT-art (hotkategori Missgynnad).

Tiden led och härifrån sökte vi oss rakt österut ut på stigen genom skiftets östra del. Vi gick nu väster om Ojnaremyr och parande svartfläckiga blåvingar kunde ses. Denna fjäril är rödlistad som Sårbar (VU) i Sverige och upptagen inom EU:s Art- och Habitatdirektiv. Detsamma gäller även för apollofjärilen, vilken dock har rödlistekategorin NT. Båda dessa fjärilar var extremt vanliga under de varma veckorna i mitten av juli och kunde ses på snart sagt varje glänta i den glesa kalktallskogen. Denna stig verkar i skrivande stund (oktober 2005) vara aktuell för utförseln av kalken från provbrotten. Det var den inte vid inventeringens genomförande och därför har inte området längs stigen inventerats på sin växtlighet. Ett bestånd av svärdrissla, noterades dock på denna vandring just invid stigen. Stigen förde oss tillbaka till bilarna och här avslutades exkursionen.

Jörgen Petersson

Björkome i Lummelunda den 7 augusti

Efter att ha samlats vid affären i Stenkyrka och omgrupperats för att få ner antalet bilar, så förflyttade vi oss till naturreservatet vid Björkome och tog oss fram till den gamla skjutbanan nära gränsen mellan Lummelunda och Stenkyrka. Där lämnade vi bilarna och började vår rundvandring, först längs en stig norrut genom en gles mjölontallskog. Bland de blommande örterna fanns också rött oxbär *Cotoneaster scandinavicus*, som redan pryddes av röda frukter.

Efter en liten stund hade vi kommit fram till ett av huvudmålen, en av de många källmyrar som finns spridda över reservatet. I myrens nordöstra del, precis innanför gränsen mot Stenkyrka, och utanför naturreservatet, kunde vi se gaffelbräken *Asplenium septentrionale* som här växte i två små tussar på ett flyttblock av rapakivgranit. Denna kalkskyende ormbunke är bara känd från ett fåtal lokaler på Gotland, och lokalen vi nu besökte är den först kända. Här upptäcktes den av Bengt Pettersson den 12 augusti 1949. Då växte ormbunken i tre rännor på östra sidan av blocket. Nu fanns det en liten tuss på östra sidan och en på den norra. På ett torrare, öppet område vid sidan av myrkanthen fanns också ett bestånd av bockrot *Pimpinella saxifraga* ssp. *saxifraga* med mörkt röda blommor.

I östra myrkanthen söderut kunde vi finna överblommad majviva *Primula farinosa* samt kustarun *Centaurium littorale*, kärrlilja *Tofieldia calyculata*, trubbtåg *Juncus sub-nodulosus*, sumpnycklar *Dactylorhiza majalis* ssp. *traunsteineri*, luktsporre *Gymnadenia odoratissima*, axag *Schoenoplectus ferrugineus*, gräsull *Eriophorum latifolium*, näbbstarr *Carex lepidocarpa* ssp. *lepidocarpa* och loppstarr *C. pulicaris*. Ute mot de öppna ytorna, där det fanns öppet vatten i små bäckfåror, såg vi också storsileshår *Drosera anglica*

och brun ögontröst *Euphrasia salisburgensis* var. *schoenicola*, ännu bara i början av sin blomning.

I sydkanten av myren mötte vi en liten skogsväg, och vandrade söderut och tillbaka till skjutbanan i en båge mot öster. Därifrån fortsatte vi förbi affären i Stenkyrka, till Allstädar. I och för sig går en liten skogsväg genom reservatet, men den är inte lämplig för trafik, även om den enligt reservatsföreskrifterna är tillåten. Här gjorde vi oss i ordning för fika, men just när alla börjat, öppnade sig himlen och floder av regn vräkte ner över oss. Exkursionsdeltagarna sköljdes bort åt alla håll, och när regnet småningom upphörde var bara en mindre grupp kvar. Denna lilla grupp gjorde ett litet besök på den sluttande källmyren som finns en bit söderut, cirka hundra meter innanför stranden, i sluttningen upp mot skogen. De rika bestånden av idegran *Taxus baccata* som fanns i skogen nedanför, var mycket vackra. Själva myren förefaller att långsamt växa igen, och den var inte lika blomrik som de myrar vi besökte tidigare, men i den övre delen fann vi dock en art som var ny för dagen: sen ängsgentiana *Gentianella amarella* var. *amarella* som inte noterats tidigare på denna lokal.

Bo Göran Johansson

Innehåll

87	Stig Högström: Timjansnyltrot <i>Orobanche alba</i> på Gotland 1998
96	Exkursionsrapporter 2003
98	Exkursionsrapporter 2004
111	Exkursionsrapporter 2005

Öppet hus sommaren 2006

Vi har som tidigare Öppet hus-träffar i år, med början måndag 29 maj. Alla som har frågor, behöver bestämningshjälp eller bara vill träffa likasinnade är välkomna!

Vi har öppet varannan måndag från kl. 18.30 (jämma veckor) fram till och med 21 augusti, dvs. 29 maj, 12 juni, 26 juni, 10 juli, 24 juli, 7 augusti och 21 augusti.

Adress: Södra Murgatan 45, Visby

Vägbeskrivning: Parkering finns vid Östercentrum och Murgrönan. Gå in på Hansabios gård (ingång från S. Murgatan), genom grind i lågt plank till vänster och sedan dörren i huset på höger sida (samma hus som biografen). Vi disponerar en stor lokal i bottenplanet och ett mindre rum en trappa upp i IOGT/NTO:s lokaler.

